

שערים המצוינים

הלכות והליכות בעיני דיומא
הרב ירחמיאל שלמה גרליץ

זה זמן ועדין שנושא ההשקעות ב'שוק ההון' הפך שיחו בקרב ציבור היראים לדבר ד' בעוד לפני שנים עלה השיח בו על אשר התעוררו המעוררים בזה לעניין החששות והמכשולים שאפשר להיכשל בהשקעות הללו כאשר רבים מבני התורה שאין להם אלא ד' אמות של הלכה מצאו עצמם מושקעים בה מבלי ידיעה באמצעות 'קרנות-פנסיה' או 'גמל' או ע"י התכנית 'חיסכון לכל ילד' [המיועדת לילד עד הגיעו לגיל שמונה עשרה], ולזה הוקמו בשעתו גופי כשרות מיוחדים שנטלו על עצמם לעמוד על המשמרת ולפקח עליהם שלא ייכשלו בהם באיסורי תורה, וזה עתה הוצף הדבר דווקא מטעם עסקני הקהילות העוסקים בצרכי ציבור באמונה לצד ממוני הקופות העושים ומעשים לרווחה למען עם ישראל קדושים, כדי להמליץ טוב מלכתחילה וכחלק מחובת השתדלות על נטילת חלק ונחלה בהשקעה בשוק זה למען ירווח לנו ולמען עתיד ילדינו, ומעתה אף היושבים באהלה של תורה מתכנסים ונחשפים למושגים החדשים שלא ידעו אבותינו ולא מוצאים דרכם בזה על מה שיש להיזהר רק ועד כמה יש להישמר בהם שלא ניכשל על ידם באיסורים באמצעות חלקי הבעלות הנרכשות בזה בחברות שונות אשר עוברים בהם איסורים חמורים, ובעוד המבוכה רבה היא, על זה באנו כדי לפרש את הדברים ולהציג דעת הפוסקים ומעשי הגופים המכשירים למען דעת ההתנהלות בזה ולהקפיד בהם על כשרות כהלכה.

שוק ההון מהו

שוק ההון הוא שם הכולל למסחר בציירות-ערך' שהם שמם הכולל של כלל סוגי המוצרים והנסכים הפיננסיים [אממוניים] הנסחרים בשוק זה, כשבעיקרם המה תעודות רכישה של 'מניות' אשר מקנה בזאת חלקי בעלות ב'חברות' שונות, ובהתאם לכמות הנרכשת מקבל הקונה גם זכויות ושליטה בנסכיהם וזכויות כעת פירוקה של החברה ממנה רכש את המניה, ולפי העניין אפשר גם שיקבל 'זכות הצבעה' בקבלת החלטות שמתקבלות ע"י ה'אסיפה-הכללית', אשר היא הקובעת את תקנון החברה וממנה את הדיקטטוריון [מועצת-המנהלים] ושאר בעלי התפקידים בחברה. וגם צריך שלא יהא עיקר העבודה בשבת רכישת ה'מניה' אף זכות לקבלת דיבידנדים [חלקי רווחים] מרווחיה, נוסף על הרווחים שבעליית ערך המניות שברשותו. ועוד מה'ציירות' המרכזיות שנרכשים ונסחרים בשוק, המה הנקראים 'אגרות-חוב', אשר הוא כלי המאפשר ל'חברות' [אג"ח-קונצרני] ואף לממשלות עצמן [אג"ח-ממשלתי] לגייס באמצעותם הון לפיתוח ע"י הלוואות מאת הציבור, על מנת לפרעם בתוספת ריבית.

ובשונה מקניית 'מניות' של חברה, הרי שבעל 'אגרת-חוב' אינו הופך לבעל חלק ב'חברה', אלא למלווה שלה. המסחר בשוק מתבצע באמצעות מתווכים מורשים, כמו; בנקים, ובורקרים [סוכנים], בתי השקעות, ומוסדות פיננסיים

אחרים, הם הפועלים בשמם של לקוחותיהם תמורת דמי ניהול. ובתוכם נמצאת גם ה'בורסה לניירות-ערך' שהיא תופסת את המקום המרכזי במסחר בשוק ההון, בעוד היא גוף עסקי כשלעצמו למסחר בניירות-ערך בשוק. ועל הגופים המעוניינים להציע את 'ניירותיהם' ולהנפיקם למכירה באמצעותה, לעמוד בכללים וההסדרים המוסדרים ע"י הרשויות. ובכך היא סוחרת באוסף הניירות, כשהיא משמשת כמתווכת בין הקונים ומוכרים.

החששות ברכישת והחזקת 'מניות' ואגח"ים'

החששות שהתעוררו בהם כבר מאז היווסד השוק, ברכישת והחזקת מניות והאגח"ים, המה:
א. **איסור ריבית**; אשר זה אמנם ישנו בעיקרו בהחזקת 'אגח"ים' כדלהלן ע"י שהרוכש אותם נמצא מלווה ל'חברות' או ל'ממשלות' בריבית, ואלא שגם ברוכש 'מניה' בעלמא בעוד יש וחברה זו שבה רכשה, היא בעצמה מנפיקה גם 'אגרות חוב' והרי שבעל המניה כאחד מבעלי החברה נמצא לווה בריבית מאלו שירכשו ממנה את 'אגרת-החוב'. ומשכן, בשאין לחברה 'היתר-עיסקא' כהלכה [שבכך מתנה עמו שאין הם לווים הסכום אלא מקבלים אותו לסחור בו ויתחלקו ברווחים], הרי שיש ברכישתה ובהחזקתה של האגרת' אם במישרין, ואם ב'מניה' שבחברה זאת המנפיקה גם 'אגרות-חוב', חשש 'איסור ריבית'.

ב. **איסור חמץ בפסח**; כן אפשר שה'חברה' בה רכש את ה'מניות' מחזיקה ברשותה מוצרי חמץ, וכחלק מבעליה יכול וייכשל באיסור 'בל ייראה ובל יימצא' בפסח.
ג. **איסור חילול שבת**; שאם החברה מחללת את השבת רח"ל הרי שבעל ה'מניה' נעשה שותף לחילול השבת. ואלא שלענין 'איסורי שבת' שנעשה בממונו יש מהפוסקים שנטו בזה להיתר, ומשום שאין איסור שייעשה בממונו חילול שבת. מלבד אם ישתתף עמה בפועל באספה של בעלי המניות לפיקוח על העסק, שאז צריך לומר דעתו שאינו חפץ בכך דאל"כ יהיו כשליחיו. וגם צריך שלא יהא עיקר העבודה בשבת דאו הוי כמכווין אליה. ואלא שמ"מ יש מן הפוסקים שכתבו, דהוי בזה משום מסייע לעוברי עברה. וכדלהלן.
וכ"ה בשו"ת-מחרי"ג (ח"ב, סי' פא, אור"א) שכבר דן בזה בארוכה, שנשאל בזה בשעכו"ם עושה המלאכה, וכי"כ: בדבר שנתהווה וכו' והפאבריק [בית-חרושת] כולם הם שותפים ועושים פעולתם גם בשב"ק [רח"ל]. ועתה נמצא ישראל אחד כשר ת"ח ויר"ש ושואל אם מותר לו ליקח אקציען [מניות] ויהיה לו גם חלק בהפאבריק ושאלתו היא אי מצד איסור שבת אי מצד מסייע ידי עוברי עברה וכו'. והשיבו: מה שה'פאבריק' יעשה מלאכה בשבת כיון דעכו"ם שבהו אדעתא דנפשייהו עבדי ואין שם בהמות של ישראל [דבזה אם יש, הלא מצווה על

שוק ההון

השקעה כהלכה

'שביתת בהמתו' גם במלאכה שע"י עכו"ם] אין בזה איסור כלל וכו'. ואלא מסיק למעשה; באם הישראל ישתתף עמהם חלילה לו באיזה אסיפה שהי' מהאקציאנערע [ע"י בעלי המניות. וכדלהלן] לפקח על העסק צריך לומר שם דעתו בעבודת השבת, דאל"כ, יגלה דעתו שמסכים לזה ונמצא דהפאבריק שליחותי'ה קעביד וממילא יהיה עליו עונש ואיסור מצד חילול שבת וכו'. וגם כ"ז שאין עיקר הרווח ע"י העבודה בשבת כי אז אסור לו אסור להיכנס לעסק כזה דאז נמצא שהוא בעצמו רוצה שהשותפין לא ישמעו לו ויעשו מלאכה בשבת והוי כמו מכוין לזה. עכתו"ד.

וב'אגרות-משה' אור"ח (ח"ד, נ"ד), שנשאל בזה, אם מותר לקנות רוב המניות של חברה העובדת בשבת, האריך והסיק: לכן וכו' כידוע לכל שמאחר שאינו מנהל, וסומך לגמרי על המנהלים ולא יאמר להם כלום ואף אם יאמר הוא רק כעצה בעלמא כפי שאחרים מייצעים, לכן נראה לע"ז שיש להתיר וגם שהוא היתר ברור בלא שום חשש ולרווחא דמילתא טוב שיקנה פחות ממחצה מהמניות. ע"כ.

ואילו ב'מנחת-יצחק' (ח"ה, י"ח) שנשאל בעניין קניית מניות מחברה שיש בין המנהלים יהודים שאינם שומרים שבת, וגם האריך בזה, הסיק, דכשבין המנהלים יהודים מחללי שבת יש לדון משום מסייע ידי עוברי עברה. ו'לפני עיור'. וכ"כ גם ב'קובץ-תשובות' למרן הגר"ש אלישיב זצלה"ה (ח"ג, קכ"א): ואשר לחילול שבת, וכו' לכתחילה הרי זה תלוי כמו לענין ריבית [וכדלהלן] אם החילול שבת מתרבה בזה ודאי יש כאן איסור 'לפני עיור', אכן בשאינו מתרבה, לאסור משום זה לחוד מכיון שיש לו חלק בהעסק והעסק עובד בשבת, נראה דמכיון שחלקו לא מקנה בעלות כזו שהיה בידו למחות או לשנות את הדבר, הרי אין לאסור בשביל זה. ע"כ.

ד. **איסור סחורה במאבלות אסורות**; בעוד אפשר שה'חברה' עוסקת במכירת נבילות וטריפות דאסור כפי שמבואר בשו"ע יו"ד (ק"י). וא גם ב'פירות שביעית' וכו'. וגם בזה דן בשו"ת מהרש"ג (שם) על שהשכו"ם עושה המסחר בדברים הטמאים. וגם בזה מסיק; דמוכן דבאם הישראל ישתתף עמהם חלילה לו באיזו אסיפה [וכדלהלן] לפקח על העסק צריך לגלות שאינו מסכים דאל"כ הפאבריק הוי כשלוחו בזה וכו'. וגם שלא יהיה עיקר הרווח מהמסחר בדברים טמאים דאו הוי כמו מכוין לזה. ע"כ.

ואילו ב'תשובות-והנהגות' (ח"א, תכ"ט) שנשאל בזה אם מותר לקנות בבורסה מניות מפרימא [ממוגן] של סוחרי מזון שמתעסקים גם במכירת טריפה, כתב; דשרוש האיסור לסחור במאכלים אסורים הוא כשקונה על מנת למכור, אבל במניות שאני, שאין לו בעלות ממש, רק שמרוויהים בכספו וכו', ולא הוזה כאילו הוא מכר, וגם לא נמכרו עבורו וכו', ובכחאי גוונא נראה ברור שאין איסור סחורה בדברים האסורים, שלא נקרא הוא סוחר כלל כשלא נקראת על שמו ולא קשור לניהול העסק

כלל. ע"כ.

'היתר עיסקא' של הבנקים וחשש ריבית

בשו"ת 'אגרות-משה' יו"ד (ח"ב, סג) בתשובה להנגיד מהר"ד יהושע מאיר פרישוואסער ע"ה משיב בזה בדבר באנק שע"י שומרי תורה איך ינהגו בהלוואותיהם. והוא מסיק; ולכן במדיניותנו לא שייך לבאנק לעשות היתר עיסקא כללי, ואף בבאנק שבארץ ישראל שכמעט כולם הם ישראלים לא מובן לי איך עשו וכי הקארט [הלווה] שהוא חילוני שאינו נוהג כדיני התורה, יסכים על עדים מחללי שבת שיהו פסולים לעדות [שהלווה אם יאמר שהפסיד אינו נאמן אלא בעדים כשרים] אבל בלאנדאן ודאי לא שייך זה.

וגם ב'חוט-שני' למרן הגר"נ קרליץ זצלה"ה (ריבית, פ"ח, ג) כתב בזה; והנה ב'היתר-עיסקא' הכללי שבו מודיע הבנק ללקוחותיו שכל העסקים שבבנק הינם כפופים ל'היתר עיסקא' יש עליו הרבה פקפוקים, ולכה"פ צריך לחתום הסכם עיסקא פרטי עם מנהל הבנק שיש לו סמכויות ולא לסמוך על השטר עיסקא הכללי שנמצא בבנק. וגם ב'פתחי-חושן' למרן הגר"י בלויא זצלה"ה (שותפים, פ"ט, הערה לט) כתב; ובדאי יש נמנעים מלסמוך בכלל על הית"ע ובפרט על הית"ע כללי ובנקים.

'אגח"ים ממשלתיים' וחשש ריבית

יש נקטו ד'אגח"ים' ממשלתיים מותר לקנותם וכן 'אג"ח' של חברה בבעלות ממשלתית, שלדעת מרן החזו"א ממון הממשלה הרי הוא הפקר ואין בו משום גזל וריבית מדין. והדברים באו במאסף 'מסורת' (חוברת י"ג, מנ"א תשל"ז, סי' קי"ג) ע"ד בעלות הפירות לענין תרומ'מ, ממרן גאון ישראל הגר"ד גנדא שליט"א בהע' שם, וז"ל: כאשר נבוא לדון בענין בעלות הפירות, אין לשלטונות בהם בעלות, שכן אינם בזה אלא כמוכס העומד מאליו שהלא אין מכוונים לזכות לעצמם וכן אין מכוונים לזכות לציבור וכו' וכל עיקר כוונתם אינה אלא לזכות עבור מהות שלטונם שאינו מתייחס לפרטי השולטים שאם יתחלפו באחרים אין להם זכות כלום, ואם כן אין כוונתם לזכות לשום אדם ונמצא דהוה הפקר או דנשאר

על הפרק:

מה זה 'שוק ההון' - החששות ברכישת והחזקת ה'מניות' וה'אגח"ים' ודעת הפוסקים

- והאם ה'היתר עיסקא' הכללי של הבנקים מועיל**
- נאמר הלכתי מקיף על החששות ההלכתיות בנושא שוק ההון**

לבעלים הראשונים. ע"כ.

אבל בשו"ת 'מנחת-יצחק' (ח"ט, קיא) וב'שבת-הלוי' (ח"ה, קע"ב) כבר נקטו שממון הממשלה דינו או כממון ציבור או כממון אנשי השלטון. וכתב בשבחה"ל, דמש"כ דכיון שאין

גופי הכשרויות והנהגותיהם

וכן במסחר ב'אופציות' שאין בהם כל חשש כדלעיל.

ואילו בועד ההלכה להשקעות 'גלאט-הון' הוקמו קרנות כשרות בפיקוחם למדקדקים שאינם חפצים להודוק ל'היתר עיסקא' הכללי וכדעת מרן הגרנ"ק זצלה"ה.

כמו"כ מכשירים 'תעודות-סל' על מדדי אג"ח שללא חשש. אך לא על החזקת 'תעודות-סל' שעל מדדי מניות. וגם לא ב'קרנות-סל'. וגם המה מתיירים להיזקק לשוק המניות רק דרך כתיבת ורכישת אופציות וכדלעיל. שבהם אין כל חשש. והמה גם משקיעים באג"ח מדינה. אבל אוסרים אג"ח חברות [קונצרני] כלל, משום הקושי לפקח שהחברה המנהלת אכן רוכשת רק אג"ח של חברות שיש להם היתר-עיסקא.

ואילו גוף הכשרות 'תשואה-כהלכה' המה מתיירים אגרות חוב ממשלתיות של מדינת ישראל משום ה'היתר עיסקא' הכללי שהיא חתומה עליו משנת תש"מ ע"י מרן הגר"י בלויא ובשנת תשע"ג היא חתמה על היתר עיסקא מחדש שנוספו בו הידורים.

וכן משקיעים באג"ח של חברות שחתמו על 'היתר עיסקא'.

וכאמור, קרנותיהם כוללות מניות ע"י מיפוי מקיף של כל ניירות הערך הנסחרים בישראל ובדיקתם במי בהחזקתם יש משום חשש ובאי אלו אין בהם כל חשש איסור ומקפידים שגם חברות הבת והשרשור לחברות אחרות לא יתעסקו בדברים האסורים.

מתנהגים עפה"ת מותר לגזלם וא"כ אין להם בעלות כלל וכו', דחלילה להתיר איסור גניבה וגזילה ותולים עצמם לשוא באילן גדול וכו'. ודו"ק.

אחריות של 'חברה בע"מ'

ברם, כבר נחלקו הפוסקים מימי קדם על דבר עצם מעמדם בהלכה של הבעלים ב'חברה' אשר מוגדרת מאז ומקדם כ'חברה-בע"מ' [בערבון-מוגבל] עפ"י חוקי המדינות, וכבר יישבו על המדוכה גדולי הפוסקים מאז מיסדוה כך, בעוד מהבחינה המשפטית הינה כיישות נפרדת שהיא הבעלים על נכסיה והתחייבויותיה וכל המסתעף והיא מתנהלת על ידי דירקטוריון [מועצת-המנהלים] שנבחרה על ידה, ובכך דנו אם גם עפ"י דין תורה תהא מעמדה של 'חברה-בע"מ' תקפה כיישות מצד עצמה ושהיא הבעלים של הממון שלה ולא בעלי המניות שרכשום, וא"כ גם לענין הפעולות האסורות שנעשים בהם לא ייחשבו שותפים לאיסורים שהחברה עוברת. ומטעם זה גם לא יהא איסור לקנות אג"ח בנק.

כבר בשו"ת 'צפנת-פענח' להגאון מרוגאטשוב (ח"א, קפ"ד) השיב בזה, שנמשאל, על מה שלויים כעת 'טאג ציגנען' [בריבית יומית] בלי 'היתר עיסקא' בבאנקים. וכתב זה הדבר; והנה גדר הבאנק לא נקרא דבר מסיים רק דבר של צורה ולא חומר כי גם מי שיש להם באנק הם אינם משועבדים בעצמם רק הכסף המונח שם, ושוב ליכא למי הוא משועבד וכו' לכן אי"ו ריבית בבאנק עפ"י דין תורה. עכ"ל.

ובשו"ת-משה"ג יו"ד (ג וה' ובח"ד, ל"ט) גם מסיק, דאין איסור תורה בהלוואה בריבית ל'חברה בע"מ' כיון שעפ"י החוק אין לבעלי המניות אחריות אישית על עסקי החברה ואף אם לא יהיה לחברה נכסים לגבות מהם החוב, לא יוכל המלווה לגבות מאת בעלי החברה בעצמם, נמצא שאין שעבוד הגוף על הלווה רק על נכסי החברה ובכה"ג ליכא איסור ריבית מה"ת. ומ"מ אסור מדרבנן.

ובשו"ת-הר-צבי יו"ד (קכז), נשאל לענין ריבית בבנק ממשלתי, ואם מותר בלי 'היתר עיסקא'. וג"כ מסיק; אולם בבנק הממשלתי וכו' אין לשום יחיד זכות בעלות על עצם הממון ואין מי שיש לו זכות בעלות על כספי הבנק וגם הריבית אין זוכה בהם שום אדם פרטי וכו', ואין בכה"ג איסור ריבית. ע"כ.

והנה גם ב'אגרות-משה' יו"ד (ח"ב, סב-סג) כתב בזה; דהנה אם הלווה הוא 'קארפאריישאן' [תאגיד] שגוף האנשים - חברי הקארפאריישאן אין חייבין כלום ואין על גופם שום חיוב ושעבוד ולא מצוות פריעת חוב וכו' נמצא שאין כאן לווה כלל אלא ה'ביזנעס' הוא הלווה שאינו שייך לחיובים, מסתבר דלא נאמר ע"ז איסור ריבית וכו'. ולפי"ז יהא מותר לרכוש 'אג"ח' בבנקים ו'חברה-בע"מ' ולקבל את הריבית.

אמנם רוב הפוסקים נקטו שאין משמעות הלכתית להגדרת החוק כ'חברה-בע"מ' ורואים אנו כי בעלי החברה גם ב'חברה-בע"מ' כבעלים לכל דבר וכל הפעולות הנעשות בחברות מתייחסות אליהם ככל בעלים על ממונו וכל משמעות ההגדרה למעשה אינו אלא שהוא שעבוד נכסים מוגבל לחובות הבעלים. ואו עכ"פ הוי ריבית דרבנן, וכדלהלן. והנה ב'מנחת-יצחק' (ח"ג, א) ובח"ד (ט"ז-י"ז) ובח"ו (ע"ז) שנשאל בכל זה, כ"כ: האמת אגיד כי זה כשלושים ארבעים שנה אני נבון בעניננו, ודא עקא שטרם זכינו להגדרה ברורה של מהות הבעלות ברכישה בחברת מניות אשר חוקי המדינה העניק לה עצמם של אישיות משפטית נפרדת, ושלרכושה אין שום שייכות ושרה לבעלי מניות כמבואר בהעתקות בלשון אנגלית הרצוי"ב. [והעתיק שם כמה ספרי חוקיהם בזה]. ולאחר דמיית' רוב הדעות בזה ומותיב ומפריק, מסיק, דאיכא בזה איסור דרבנן. ויש לעשות 'היתר-עיסקא' ואך עדיין יש בזה משום 'לפני עיור'.

גם ב'מנחת-שלמה' (כח) למרן הגרשז"א זצלה"ה מסיק לאחר שהאריך בזה; דמ"מ מדרבנן ודאי אסור כיון דבשעה שמלווה מעות לבנק נעשה כמלווה בריבית בבעלי המניות שהם אנשים ומקפידים שגם חברות הבת והשרשור לחברות יהיה מוגבל רק מהרכוש שלהם שהשקיעו בבנק ולא מכל רכושם הפרטי וכו'. וכ"ז כשהבנק הוא הלווה אולם כשהבנק

"כדאי להימנע מעשיית ניתוח שאינו דחוף מר"ח אב ולכל הפחות משבוע שחל בו ת"ב" | חדר ניתוח

מלווה לאחרים חשיב ודאי ריבית גמורה.

גם דעת מרן הגריש"א זצללה"ה (ק"י דיני ריבית, סכ"ה), שאין להלוות אפילו בריבית דרבנן לחברה-בע"מ כגון הבנקים ואפילו לחברה ממשלתית, וכ"ש שאסור ללוות מהם, אלא עפ"י 'היתר-עיסקא'.

וכ"ה בשבט-הלוי (ח"ה, קע"ב) במענה תשובה שכתב להגר"מ הברבשטאם זצללה"ה: כך עניות דעתי שבעלות כללי הוא בעלות גמור לכל דבר דכל מי שיש לו שליטה עפה"ז ובידו לעשות עם הדבר כאוות נפשו למכור ולתת במתנה באין מוחה וזה גדר בעלות וכו'. וגם פשוט בעיניי ש'חברה בע"מ' שנתייסד ע"י מי שהוא יחיד או רבים והוא המשקיע כספים והרווח שיידך לו או לכמה שותפים, אעפ"י שבחוקיהם הוא כגוף אחר כלפי הבעלים האמיתיים וממילא יוצא שאין כאן בעלים כלל, מ"מ אין זה דעת תורה דכיון שהוא המשקיע ואם אבדו אבדו לו, ואם הרויחו הרויחו לו, ובכוחם של בעלי חברה למכור וליתן כאוות נפשם, הם המה הבעלים עפ"י התורה, ע"כ.

וכן דעת מרן הגר"ג קרליץ זצללה"ה (חוט-שני' ריבית, יח, אות ג), וכ"כ: מעתה יש לתמוה תמיהה רבתי למי שרצה להתיר הלוואה בריבית בחברות או בנקים בע"מ כיוון שאין בחברות הללו שיעבוד הגוף של הלווה אלא רק שיעבוד של הממון, וזה אינו. וכו'. ואמנם מה שחוקי המדינה קובעים שכיון שהם חברה או בנק בע"מ אזי אם הם פשטו את הרגל אין עליהם יותר חיוב לשלם ללווים להם, זה אינו כלום, ולא שייך לומר שעל דעת כן לזה שאם

הבנק יפשוט את הרגל אז הבנק יפטר מחיובו אליו, דאין בני אדם לוקחים מצב כזה בחשבון, דאם היה חושש לכך לא היה נותן להם המעות. ע"כ.

וב'ברית-יהודה' למרן הגר"י בלויא זצללה"ה (פ"ו מעיקרי דינים, סעיפים לד-לה והערות שם) מסיק: דלסניף להקל אפשר להלוות לי'חברה-בע"מ' בריבית, בפרט כשיש לחברה הת"ע, והלוואות לממשלה גם דינם כ'חברה בע"מ'.

בעלות ברכישת מניה לעניין החששות

בתשר' הפוסקים שמדור עבר שכבר באו לשולחנם הנידון, בחלקם הכריעו שאין לראות במחזיק מניות בחברה שאין בידו להשפיע בהם על התנהלותה כבעלים כלפי איסורים שהיא עולה לעבור עליהם.

שכ"ה בשו"ת האהלך לך שלמה' אר"ח למהר"ש קלוגר (רל"ח) שדן בזה הדבר לענין איסור חמץ, וכ"כ: שנאמתי מהגביר נתן קאליר, היות כי יש לו אקציען [מניות] מהפאבריק [בית-חרושת] וולדאוויקי, והפאבריק מוכרת חמץ אם מחוייב גם הוא לכתוב שטר מכירה על החמץ הזה, והשבתי שדרך האנשים שיש להם אקציען בהקדריטאנשטאלט [מוסדות אשראי] וכן בכל הבאנקען [בנקים], כי להם רק חלק לריווח או להפסד ואין להם שום זכות להגיד ולחוות דעתם בענין תהלוכת מסחר במכירה וקני' היוצאים הדרושים להמסחר או להפאבריק, לכן לא חל החיוב על ר"נ למכור. ע"כ.

והנה בשו"ת מהר"א הלוי [מוהר"ר יצחק אהרן הלוי איטינגא (ח"ב, גי"ד), בשאלה שבאה לפניו על זה לענין ריבית גם כתב; בדבר האקציען [מניות] באנק אם יש בו חשש איסור ריבית וכו' בכל גווניו מותר לתחילתו.

אשר בזה הדבר האסורים אם לא בלכד בעוונם ע"י הרכישה לפני מרן גאב"ד שטיבין זצללה"ה, ומרן הראה לו תשובת מהר"א הלוי הג"ל. ואלו דבריו: ובדבר אשר נסתפק כהדר"ג אם הקונה מניות הנקרא אקציען ובלשון מדינה זו 'שערס'] מניות בשפת אנגליא[והחברה עובדת בשבת ויור"ט או עוסקת בחמץ בפסח או חברה שעוסקת בריבית וכו' הנה על מדוכה זו כבר ישבנו כמה פעמים עם הרבנים הגאונים חברי הבד"צ שליט"א [בלונדון]. ואמנם נהוג עלמא להקל בזה, וכמה אנשים אהבו זה כל עסקם, ומקופיא עוסקים בזה רובם, ויש לנו להפש עליהם זכות וכחא דהתירא עדיף. ובכן אודיעהו אשר לפני שנים מספר דנתי בדבר לפני הגאון שר התורה מטשעבין שליט"א

[וצוקללה"ת], והראה לי תשובת הגאון מו"ה יצחק איטינגא ז"ל בספרו שו"ת מהר"יא הלוי ז"ל (שם) כי שם מתברר הדבר קצת. ועכשיו כאשר בא מכתבו של כהדר"ג שמתי עיני בדברי הספר הלז, וראיתי בו יסוד חזק להיתר, וכו'. אבל מסיק; דכ"ז בעסק של נכרים ורק מקצתן בידי ישראל אבל שהרוב בידי ישראל אין מקום לכל אלה ההתירים.

והנה בשו"ת 'אגרות-משה' (אבהע"ז ח"א, ז) שדן גם בזה, אלו דבריו: הא חזינו ש שנחפשט להיתר והטעם פשוט שאין להחשיב את הקונים שערס שהוא רק משהו מהמסחר שאין להם שום דעה בהמסחר אף לענין חלקם לבעלים וכו', וגם אין הקונה שערס [מניות] רוצה להיות בעלים בהמסחר ואינו רוצה לקנות כלום בהמסחר אלא הוא רק כקונה ריוח והפסד שיהיה בהמסחר לפי סך כך וכך שקנה וכו', ומה שלפי נגאי המכירה יש לבעל השערים דעה לבחירת פרעוידענט [נשיא החברה] הוא רק פטומי מילי בעלמא כי למעשה משאירין לעצמן יותר מהרוב שלא שייך שיאמרו דעה וגם הקונים אין רוצים לומר דעה בזה כי אין כוונתם לקנות זה ולכן לע"ד אין לחוש למה שעושים הבעלים דהקאמפאניס [חברות] ואינו נוגע להם וכו' ולכן אין בזה שום איסור וכמו שנוהגין הרבה בנ"א ואף יראא חטא לקנות. אבל מסיק שם: דבקנייה מרובה של מניות החברה שבכך יתחשבו בדעתו, אז יהא כבעלים ואסור.

ובשו"ת 'קובץ-תשובות' למרן הגריש"א זצללה"ה (ח"ג, קכ"ז) שנשאל בכל זה, נמי כתב; מילתא דפשיטא היא דהבעלים הם אלא שנאצטס רוב המניות. ומייתי; והלום ראיתי שכבר הורה זקן באגרו"מ אהע"ז חלק א ס' ז, בנוגע לענין שבת.

ובס' 'נתיבות-שלום' (ריבית, עמ"ח תפ) מייתי; דנטה מרן הגריש"א זצללה"ה, דנהי שבעל המניה הוא שותף בחברה ולכן נוטל חלק מרווחיה מ"מ בעלותו זו היא בעלות רופפת בלי זכות שליטה כלל ועל בעלות כזו לא הטילה תורה איסורים וגם אין דנים אותו כמלווה או לוה בריבית.

ובס' 'נקתג-הריבית' (ח"א) מייתי' שלדעת מרן הגריש"א זצללה"ה אף בזמנינו שאין חילוק בין המניות ולכולם יש 'זכות' הצבעות, מ"מ כל שבפועל אין לקונה 'זכות' הצבעה בפועל גם אינו כבעלים לענין איסורים.

אבל בשו"ת 'מנחת-יצחק' (ח"ג, א) כתב לחדש; דבמניות שאין לבעליהן 'זכות הצבעה' בעניני ה'חברה', באלו שפיר י"ל שהמה כמו שטרי מלווה, על תנאי שיקח חלק מהריוח לפי אחוז, וכן להפסד וכו'.

ובחז"י, (כ"ז) בתשובה למרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א לענין

מניות של עסקים שיש בהם חשש חמץ, מסיק ומפרש; וכל זה אם יש לו זכות בניהול העסק אבל היכא דהוי שותפות בלא זכותים כלל לא הוי יותר ממלווה בעלמא. וזה הוי כעין הכרעה בין אותן שס"ל דבכל שותפות כו"ג לא הוי יותר ממלווה בעלמא ובין אותם שס"ל שיש להם דין בעלות.

וכן בקובץ 'מבית-לוי' מבית מדרשו של מרן השבחה"ל (ח"א, עמ"ו לו, ובעוד הרבה דוכתי), כתבו; דכל שיש לקונה המניה 'זכות-הצבעה' נעשה שותף בחברה, וחיישינן לאיסורי שבת ופסח וחשש סחורה בדברים אסורים. ואילו ב'ברית-יהודה' (פ"ל, הע' מ"ד) מסיק, שאין לחלק בין מניות עם 'זכות הצבעה' לבין מניות בלי זכות הצבעה, ושניהם נקראים שותפים ונלכדים בחשש עוון האיסורים.

כלל ההפקדות הקיימות

'קרנות-פנסיה' 'קופות-גמל' 'קרן-השתלמות' 'ביטוח-מנהלים' 'תכנית החיסכון לכל ילד', בכל אלה הכספים מוחזקים בגאמנות וידי הנהלת הקרן, ומשקיעים המה במוצרים פיננסיים שונים לטובת בעליו תמורת דמי ניהול. ומעתה אם הקרן משקיעם במניות מופקפקות ודברים אסורים, הם נעשים בכספו, אשר על כן יש להקפיד שיושקעו בעסקים שאין בהם חשש ריביתי ולא בעסקים המחילים שבת או סוחרים במאכלות אסורות ושאר איסורים כי אם בקרן כשרה.

קרנות-גאמנות, קרנות-סל,

וקרנות-מחקות

שלושת המוצרים הללו כמעט זהים זל"ז במתכונת ניהולם כפי שהם כהיום הזה; אלה מהמכונים 'הנגזרים' שבשוק ההון, ושהנהלת הקרנות חותרות להשיג בהם את המניות הרווחיות, אשר יניבו התשואה המיטבית, אם ע"י בחירה אישית של המניות והאגח"ם ועוד, כמו ב'קרנות-גאמנות', ואם ע"י הצמדות ל'מדדים' [המה העוקבים אחר קבוצות של מניות לפי סיווגים שונים שמהם נוצר המדד] כמו ב'קרנות-סל' ו'קרנות-מחקות'.

ובעוד כל מוצריה הנרכשים גם בהם שייכים למשקיעים, והחברה המנפיקה רק מנהלת אותם כעבורם תמורת דמי ניהול. מעתה יש בהם גם את כל החששות הקיימות ברכישת מניות

ויש להקפיד בהם לרכוש קרנות כשרות שאין בהם חברות המחללות שבת וסחר במאכ"א והלוואות בריבית ושאר חשש איסור.

למעט 'תעודות-סל' בחו"ל שבהם מותר להשקיע אם המדד שלהם הוא העוקב אחר חברות שרוב בעלי המניות בהם גויים.

'אופציות', 'חוזים עתידיים' וה'נגזרים' בשוק ההון

גם אלה דרכים להשקעה בשוק ההון, המה ע"י 'אופציות' [זכות לבחירה] ו'חוזים-עתידיים' שגם משמשים ככלים עוקבים אחרי רווחי מדד המניות כדי להרוויח מעלייתו. אלה גם מונפקות על ידי חברות הנסחרות בבורסה ושהם נותנות אופציה לרכוש מניות לאחר זמן ובתאריך מסויים ובמחיר שנקבע מראש.

זאת ע"י שהרוכשם משלם דמי פרמיה [דמי ביטוח] בלבד [אחוזים בודדים מערך המניה] וממורת זאת מקבל זכות שבהגיע המועד שנקבע יוכל לקנות את המניה במחיר שנקבע מראש ואז אם ערך המניה עלתה הרוויח בעוד רכש אותה אז במחיר הנמוך שנקבע מראש ואם ערכה של המניה ירדה הרי שבעל האופציה לא יקנה אותה ובכך יפסיד רק את דמי הפרמיה ששילם.

בשני אלה אין כל חשש איסור דבהם הרוכש לא נעשה שותף כי רוכש את ה'אופציה' או 'החווה' כשלעצמו, מבלי לתחזיק במניה עצמה בפועל. והיא ההשקעה הנקיה מכל חשש איסור.

אמרי פפר על הפרשה

יעקב שלמה שיינברגר

אמירה נעימה

ניצוץ מבעד לכפור - אי אפשר לברוח מן היהדות

גוֹי... אֲשֶׁר לֹא תִשָּׁמַע לְשׁוֹנוֹ (כח, מט).

כִּי אֶדְמוּר הַשְּׁפַע חַיִּים מַצְאֵנוּ זצ"ל נסע פעם אחר המלחמה למאנטריאל לשם איסוף כספים לשלוח לדייטשלאנד עבור הפליטים, והגיעו למאנטריאל עם הרכב בשעות לפנות בוקר, ולא ידעו מקום אכסנייתם, ועבר שם אחד שהיה נראה כגוי

אמרי פלא

מדוע ייחל המגיד מקאזניץ להגיע אל פסוק הקללה

וַהֲיָתָה נִקְלָתָּה לְמַאֲכָל לְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבָהֶמַת הָאָרֶץ וְאִין מְחַרְדִּי (כח, כו).

פעם אחת שבתתי בשבת פרשה זו אצל הרה"צ ר' ישראל דוב זצלה"ה אבד"ק יאשניצא בעמח"ס 'רביד הזהב', ואמר בשם הרה"ק הנורא המגיד מקאזניץ זצ"ל, שכאשר שמע פסוק זה מפי הקורא שאג בקול ואמר, ריבונו של עולם, מתי אגיע לפסוק זה.

ואחר כך בשבתו על השולחן בסעודת שחרית הסביר את כוונתו בפירוש פסוק זה. הוא ביאר כי התפילות צריכות להיות בדחילו ורחימו ובכוונה רצויה, ואז התפילה נקראת כשירה, ואם חס ושלום אינה בכוונה ובדעת שלמה היא נקראת נבילה. והיות ששומע תפילת כל פה רחמיו מרובים על הבריות, הוא נותן בלב האדם התעוררות לדע"לא להתפלל פעם אחת בכוונה כראוי. אז התפילה עולה כראוי, ונאחזות עמה כל התפילות שהיו מונחות בביוזין, וכולן יחד עולות למכון שבתן, להיות עטרה ליוצין.

וזהו הפירוש 'זה"ה נבלתך', היינו התפילות הפסולות, 'לעוף השמים', שיעופו אל ארובות השמים, עד כאן לשונו. וסיים הוא ז"ל לבאר גם את סוף הפסוק וְלְבָהֶמַת הָאָרֶץ וְאִין מְחַרְדִּי, כלומר אם אינו מתפלל בשום פעם כראוי ובכוונה, אז התפילות נופלות לקליפות רחמנא ליצלן הנקראות 'בהמת הארץ'. וזה שאמר הכתוב וְלְבָהֶמַת הָאָרֶץ, והכוונה אימתי יהיו באין מחריד', רק באם אין מחריד' לעולם להתפלל בלתי כראוי, עד כאן לשונו.

מבשר טוב (נדפס שנת ת"ס, "להגה"ח רבי גרשון קאמלהאר) – בפרשתנו

אמרי דרוש

"ארמי אבד אבי" - שרשרת הסיבות שהובילה לירידה למצרים

אַרְמִי אֲבָד אָבִי וַיָּרֶד מִצְרָיִמָה וגו'. וַיַּרְעֵה אֱתָנּוּ הַמִּצְרָיִם וַיַּעֲנִינּוּ וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה (כו, ה-ו)

לכאורה יש להבין מה השייכות בין "ארמי אובד אבי" ל"יורד מצרימה", שהרי גלות מצרים כבר נגזרה אצל אברהם אבינו בברית בין הבתרים, כמו שנאמר (בראשית

גמור שהלך בראש מגולה, והנהג ר' דוד אברעלענדער צצר אותו ושאל אותו בשפת האנגלית היכן היא כתובת פלונית, וההוא הראה שאינו מבין שפתו.

אמר לו הרבי שישאל את ההוא בשפת האידיש, ואכן ענה על שאלתו.

לאחר מכן שאל ר' דוד ה"י את הרבי זי"ע מהיכן ידע שההוא יהודי, שהרי נראה היה עליו כגוי גמור.

אמר לו הרבי: הנה הכפור שורר כאן בחוץ, וכולם הולכים בראש מכוסה, וכשראיתי איך שהוא הולך בראש מגולה, הבנתי שהוא יהודי...

...

לאחר ספיפר ר' דוד את העובדא ברבים, ניגש אליו אחד מהנאספים ואמר לו כי הוא אותו היהודי, ולאחר המלחמה שנאבדה לו כל משפחתו החליט בנפשו כי פורק עול לגמרי, ושוכח הוא מיהדותו, ובאותו היום שהלך ברחוב, וניגש אליו אחד והתחיל לדבר עמו בשפת האידיש, אף שחזותו אינו מוכחת עליו כי הוא יהודי, והסיק מכך כי אי אפשר להעלים את יהדותו, וזה עורר בו זכרונות מבית אבא, והחליט לשוב לצור מחצבתו, ובי"ח הוא הקים דור לתפארת. הרי שאף ללא דיבור במישרין של אותו צדיק, גרם למהפך בחייו של אותו יהודי שנשבה.

תרמינו – לקט דברים של טעם

טו, יג) וַיֵּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע פִּי גֵר יִהְיֶה וְרָצָה בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַיַּעֲבֹדוּ וְעַנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה" (יג, י"א)אמר ידע פי גר יהיה ורצה לעבד לא להם ויעבדו וענו אותם ארבע מאות שנה" (יג, י"א)

ונראה לבאר דאיתא בגמרא (שבת י, ב) אמר רב לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, ששבשיל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. והיינו הכתונת פסים שעשה יעקב אבינו ליוסף הצדיק, דמזה נתקנאו בו אחיו ולבסוף מכרוהו למצרים. והנה יעקב אבינו כשבא אצל לבן הארמי ביקש לישא את רחל בתו לאשה, אך לבן רימהו ונתן לו את לאה, וטען לו (בראשית כט, כו) "וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא יַעֲשֶׂה כֵן בְּמִקְוָמֶנּוּ לָתֵת הַתְּעִירָה לְפָנַי הַתְּכִיכָה". ואם כן לולא המרמה שעשה לבן עם יעקב, היה נושא בתחילה את רחל והיה יוסף הבכור.

ואז לא הייתה הקנאה של הכתונת פסים, מאחר והיו השבטים מבינים שיוסף הוא הבכור ונתן לו אביו יותר משאר בניו. וזהו "ארמי אבד אבי", שבשיל הרמאות של לבן ליעקב גרם ש"יורד מצרימה", שנצטרך גם יעקב אבינו לירד למצרים.

וזהו "ארמי אבד אבי", שבשיל הרמאות של לבן ליעקב גרם ש"יורד מצרימה", שנצטרך גם יעקב אבינו לירד למצרים.

שיח יעקב יוסף (ספינקא) – בפרשתנו
סיים האיש סיפורו המדהים ואמר: "הסיפור הזה כל-כך ריגש אותי וכל-כך תפס אותי, כשראיתי איך המלמד נוהג כל-כך בכבודי, לא ידעתי אם באמת הוא לא יודע מיהו הגנב, או שהוא כן יודע ורק אינו מגלה את השם שלי כי הוא רוצה לתת לי עוד הזדמנות לתקן את עצמי, אבל הסיפור הזה גרם לי שותתלחתי ללמוד ולהתפלל יותר ויותר, להשקיע בעצמי באמת בלי לוותר למרות הקשיים והניסיונות, עד שכיום יש לי ב"ה בנים ונכדים מהם מגשרים ידוות וימים האנשים לד' ולתורתו".

הרה"ג ר' יואל ראטה שליט"א ראש ישיבת 'היכל הקודש' ברסלב שהביא את הסיפור המרטיט הזה בגיליונו 'שיעורי חינוך' (עקב תשפ"ו) פונה בזאת אל אנשי החינוך בתחינה ובקשה:

"מלמדים יקרים! מחסיפיהם ידועים כיצד עם קצת הקודש, אפשר לבנות דורות, ולכן שימו לב אל הנשמה לכבר את התלמידים ולטעת בהם אמון ואהבה, כי ביום הימים תמצאו".

להתענג בתענוגים

שביבי חיזוק ואמונה
באספקלריה אקטואלית

יוסף מאיר האס

"אין לי מושג מיהו הגנב", אמר המלמד למנהל הנדהם, "הסתובבתי עם עיניים עצומות וכך הכנסתי את ידי לתוך כיסי הילדים, והנה הוא השטר"; עדות מטלטלת על מלמד שהשיב את נפש הילד שקיבל תעצומות עוז והקים משפחה לתפארת

יהודי מבוגר שפגש פעם את אחד מבניו של הרה"ח ר' יעקב אליעזר ברקוביץ ז"ל, מלמד תינוקות משך שנים רבות [אביו של הגאון רבי גצעיל ברקוביץ שליט"א דומ"ץ קריית יואל מונורון], התרגש מאד ושת לו: "על לך כי רק בזכות אביך נשארתי יהודי והקמתי משפחה חשובה".

כשביקש הבן להתעניין ולדעת מהו הסיפור העומד מאחורי הדברים, פתח האיש וסיפר לו בדברים כהווייתם מלפני כמה עשורים: בילדותי למדתי אצל אביכם ר' יעקב אליעזר ז"ל. יום אחד בשעת הלימודים יצאתי לשירותים ובדרכי עברתי ליד המשרד של המנהל שהיה פתוח. הצצתי לתוך המשרד שלו וראיתי על השולחן שטר של עשרים דולרים, שבשביל ילד קטן הוא נחשב לסכום נכבד וגדול מאד. פניתי כה וכה וראיתי כי אין איש, בנכסתי פנימה ולקחתי את השטר מהשולחן, תחפתי אותו לתוך כיסי והמשכתי הלאה כאילו לא היה מאומה... איני אומר שהיה מותר לי לעשות זאת חלילה, אבל כך היה מעשה... כשחזר המנהל לחדרו וחיפש את השטר להשתמש בו, הבחין מיד שהוא לא על השולחן והבין שאחד הילדים מכיתתי נכנס פנימה וגנב אותו, כי הכיתה שלנו היתה ממש צמודה לחדרו של המנהל. הוא מיהר להיכנס אל הכיתה שלנו ואמר למלמד ר' יעקב אליעזר: "היה לי על השולחן במשרד שלי שטר של עשרים \$ והוא נעלם לי לפני כמה דקות; אני חושד שאחד הילדים מהכיתה הוא! נגב אותו, אני רוצה לבדוק את כיסי הילדים כדי לדעת מיהו הגנב ולהעמידו על עונשו הראוי לו".

כששמע זאת אביכם, נענה ואמר למנהל שהוא כבר יביא לו את הגנב ואין צורך שהמנהל יעבור בעצמו לבדוק את התלמידים בזה אחר זה. שאל המנהל את הנענה, סבר וקיבל, ויצא החוצה ממתין לשמוע מהמלמד מה העלה בחכתו.

אביכם נעמד וצויוה לכל הילדים שיעמדו ליד הקיר עם הפנים אל הקיר, כשהוא מודיע שעכשיו הוא עובר אצל התלמידים אחד אחרי השני לממש בתוך הכיסים של כולם כדי לבדוק מיהו הגנב, אבל כדי שלא לבייש אף אחד מהילדים חלילה שאצלי תימצא הגנביה, הוא הכריח את כולם לעמוד עם הפנים אל הקיר, שלא יראו אצל מי נמצא השטר. כולם נעמדו בשורה אחידה עם הפנים אל הקיר והמלמד החל לעבור ילד אחר ילד, בודק ומממש בכיסים לתור ולחפש אחר השטר הגנוב. כשהוא הגיע אל הכיס שלי, ההרהרתי לעצמי בבושת פנים כי עכשיו אני הולך להתבוות באופן איום ונורא, אבל את הנעשה אין להשיב.

המלמד מניס את ידו לתוך כיסי ובאותו רגע לבי החסיר פעימה מפני הבאות, אבל ראו זה פלא, פלאי פלאים, המלמד מוציא את השטר מתוך הכיס שלי ומכניס אותו לתוך כיסי, וממשיך ללכת הלאה לשאר הילדים העומדים בשורה, בלי לעצור אצלי למרות שכבר מצא את הגנביה.

רק כשסיים למשש את הכיסים של כל הילדים, התיישבו כולם בחזרה על מקומותיהם ואז נכנס המנהל בשנית אל הכיתה ושאל: "נו, כבר מצאו את הגנב?" והמלמד ר' יעקב אליעזר משיב לו: "הנה השטר" כששאל המנהל: "מיהו הילד שכנע את השטר?" השיב לו המלמד: "אין לי מושג! הסתובבתי עם עיניים עצומות וכך הכנסתי את היד שלי לתוך הכיסים של הילדים, והנה הוא השטר..."

סיים האיש סיפורו המדהים ואמר: "הסיפור הזה כל-כך ריגש אותי וכל-כך תפס אותי, כשראיתי איך המלמד נוהג כל-כך בכבודי, לא ידעתי אם באמת הוא לא יודע מיהו הגנב, או שהוא כן יודע ורק אינו מגלה את השם שלי כי הוא רוצה לתת לי עוד הזדמנות לתקן את עצמי, אבל הסיפור הזה גרם לי שותתלחתי ללמוד ולהתפלל יותר ויותר, להשקיע בעצמי באמת בלי לוותר למרות הקשיים והניסיונות, עד שכיום יש לי ב"ה בנים ונכדים מהם מגשרים ידוות וימים האנשים לד' ולתורתו".

הרה"ג ר' יואל ראטה שליט"א ראש ישיבת 'היכל הקודש' ברסלב שהביא את הסיפור המרטיט הזה בגיליונו 'שיעורי חינוך' (עקב תשפ"ו) פונה בזאת אל אנשי החינוך בתחינה ובקשה:

"מלמדים יקרים! מחסיפיהם ידועים כיצד עם קצת הקודש, אפשר לבנות דורות, ולכן שימו לב אל הנשמה לכבר את התלמידים ולטעת בהם אמון ואהבה, כי ביום הימים תמצאו".